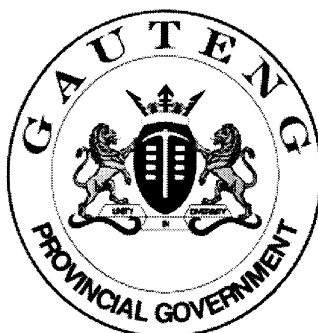

**SENIOR CERTIFICATE
EXAMINATION
*SENIORSERTIFIKAAT-EKSAMEN***

**FEBRUARY / MARCH
*FEBRUARIE / MAART***

2007

**SETSWANA PUO YA
BOBEDI
SEEMOGODIMO**

Pampiri ya Ntlha

HG

931-1/1

SETSWANA ADDITIONAL/SECOND LANG HG: Paper 1

**6 pages
6 bladsye**

X05

**COPYRIGHT RESERVED / KOPIEREG VOORBEHOU
APPROVED BY UMALUSI / GOEDGEKEUR DEUR UMALUSI**

**LEFAPHA LA THUTO LA GAUTENG
TLHATLHOBO YA MAKGAOLAKGANG**

**SETSWANA PUO YA BOBEDI
SEEMOGODIMO
(Pampiri ya Ntlha)**

NAKO: diura tse 2

MADUO: 80

DITAALO:

- Tlhaloganyana potso pele o e araba.
- Rulaganya tiro ya gago sentle.
- Dirisa mopeleto, matshwaopuiso le kgaoganyano ya mafoko e e nepagetseng.

**KAROLO YA A
TEKATLHALOGANYO**

POTSO 1

Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso tse di e latelang:

Go ne go ipaakanyediwa phitlho ya ga Rona. Mongwe wa Bangwato a ema ka dinao. A ikakatlhela ka thobane. Ya re a sa bua, ga goroga llori e e neng e tletse Bahurutshe. Ba ne ba tswa Tonota. Bagorogi ba tswa mmui ganong. A nna fa fatshe a ise a digele mmolelo. O ne a kopa gore moswi a fitlhelwe mo gae, ka a ne a sa bolo go tswa Lehurutshe bogologolo, a bile a setse a na le kgotla ya gagwe e a e ikagetseng. Mmui o ne a ise a digele go goloketsa loleme, moraedi yo o meno mabedi jaaka diteme tsa sethethemedi puong. Gareng ga bagorogi ga bua mongwe wa banna yo o tlhogo tshweu jaaka lešetla le sa bolo go nelwa ke pula. "Bagaetsho, borra le bomma, nna ke tswa Lehurutshe. Ke tla le Morafe o lo o bonang o fologa mo koloing. Sa rona, ke go tla go kopa moswi wa rona, re tla mo ipolokela kwa Tonota. O tsaletswe T.N. T. Jalo, nna Bahurutshe ga ke na kgang. Sa rona ke go newa morwaarona, Rona, re ye go mo ipolokela." A nna fatshe, ya re a sa ntse a batla seporo mongwe wa banna a re: "Monna ke wena o mang? A ga o tlhabiwe ke ditlhong go re bolelela gore re lo fe morwaalona? A o itse masika a gagwe? Ruri o mabela. Le ditlhong ga o na natso. Nna fatshe." Modumo wa tlhanasela lapeng jaaka dinotshe di tseetswe lomepe. Rraagwe Rona a bo a katlotse ditshoswane ka fa tlase ga mmu o o ntseng o di fitlhile, o di thibeletse go loma. Ba kampana mo lapeng. Batho ba tseregana. Mapodise a tla go kgaoganyana ntwana e. Ya nna gona go nnang le therisanyo. Mongwe wa dikgosana a ema ka dinao. E ne e le Odumetse, mongwe wa dikgosana tsa kgotla yoo-Rona. "Bagaetsho, ga ke bone molato le fa morobadi a ka isiwa kwa Tonota. Tota ga se Mongwato, ke Mohurutshe. Fa ba ga bone ba mmatla, a re ba reboleleng go mo tsaya! Tsaone o ne a le fa gare ga bannabagolo a ema ka dinao, kgosana e ise e digele: "Rra, re ye o tseetsweng kgang ke rre. Ke batla a fitlhelwa mono, mono Serowe, mo ga Mmabesi-a-Kgama, e seng gope gape. Ke nna ngwana wa ntlha wa mosimane mo gae. Fa ke ntsha taelo a e amogelwe. Lona Bahurutshe ba lo loleng le rre, lo ganne go mo reetsa a re ga a batle go nyala morwadia Mathenethene. O ne a sa batle go dira jalo. Fa e sa le motlha oo, lwa mo tlhoa, lwa mmitsa maina a methale.

Modi wa Dikgang – C.L.S. Thobega.

- 1.1 Ke mang yo o neng a fitlhwa? (2)
- 1.2 E rile mongwe wa banna ba Bangwato a sa bua le morafe ga goroga eng? (2)
- 1.3 Monna yo wa sebui, o ne a dira eng fa go goroga Bahurutshe? (2)
- 1.4 Bahurutshe ba ne ba tswa kae? (1)
- 1.5 Bahurutshe ba, ba ne ba tlile go dirang? (2)
- 1.6 Kwala tlhaloso ya mafoko a, ka fa o a tlhaloganyang ka teng:
- 1.6.1 Maina a methale (2)
- 1.6.2 Tlhanasela (2)
- 1.7 Ke eng go ne go le modumo o mogolo mo lapeng? (2)
- 1.8 Ke mang yo o neng a kgaoganya dikgoberego tse di neng di diragala mo lapeng ka nako ya phitlho. (2)
- 1.9 Mokubukubu o, o ne o diragala kae mo Botswana? (2)
- 1.10 Tsaone e ne e le ngwana wa bokae mo lapeng la gaabo? (2)
- 1.11 Bahurutshe ba ne ba batla gore Rona a fitlhelwe kae? (2)
- 1.12 Ke eng se se neng se dira gore Bahurutshe ba rialo? (2)
- 1.13 Mokwadi o tshwantsha modumo o o neng o le mo lapeng le wa eng? (2)
- 1.14 Ke eng fa mokwadi a dirisa sekapuo **dinotshe**? (2)
- 1.15 Ke eng fa Rona a ne a fitlhelwa mo motseng wa Serowe? (2)
- 1.16 Leina le le rayang Serowe ke lefe mo temeng e? (2)
- 1.17 Ke eng fa Bahurutshe ba ne ba batla go lwantsha rraagwe Rona? (2)

MADUO A KAROLO YA A: [35]

KAROLO YA B
TSHOSOBANYO

POTSO 2

Buisa temana e e latelang ka kelotlhoko mme o e khutshwafatse ka mafoko a gago ka go neelana ka dintlhakgolo di le LESOME mme o sa fetole bokao jwa temana. Karabo e kwalwe ka dintlha.

Tlanelo e ne le mongwe wa bana ba baji ba Gaborone. E ne e se ba ba ratang go itshupa, o ne a itsane a ba a tsalane le baithuti botlhe ba go diregang gore a itsane nabo a sa tlaole. O simolotse mophato wa ntlha mo Unibesithing ya Botswana go ithutela bobueledi. Maikaelelo e ne e le gore fa a fenywa mophato wa bobedi a bo a ya go tswaledisa dingwaga tse pedi kwa Engelane. Morago ga moo a tle go nna mmueledi wa popota. Mo mophatong wa bone jaaka yotlhe, go ne go na le baithuti ba bagolo le ba banye; ba ba tswang kwa dikgaolong le ba ba goletseng mo ditropong. Tlanelo o ne a itsege ka mokgabo le go gatela pele ka ditlhabologo tsa kapari; nngwe ya dilo tse batho ba sesadi ba tlotlomelang ka tsone. Fa o ka tsaya basadi, bogolo jang ba setoropo mme wa ba kgaoganya le mokgabo le ditebego, o tla bo o dirile sebe fa pele ga Modimo. Dilo tse pedi tse ke tsone tse di fang letsopa le maatla a go gata ba gatoga.

Gape ba tlamega go intsha kwa morago ka gore kwa ntle ga mokgabo le ditebego, letsopa le le tshelang nabo ga le ba lebele. Fa e se mokgwa ke molao. Dilo dingwe ga se gantsi di tshela ka kagiso mo motseng o le mongwe fela. Dingwe tsa dilo tse ke thuto, mokgabo le go tlotlomala ka khumo ya batsadi. Fa lehuma le tla, khumo e a nyelela. Fela jalo, selo se segolo se se nyatsang lehuma ke khumo.

Ka fa ntlheng e nngwe, mmaba wa tlala ke kgora fela jaaka lefifi le boifa lesedi lebaibai. Ka ntata ya se, Tlanelo o ne a sa tswaledise dithuto tsa gagwe ka tolamo.

Tsa Bošeng Dilelo Fela – M.R. Mosime

MADUO A KAROLO YA B: [10]

**KAROLO YA C
THUTAPUO****POTSO 3**

Buisa temana e e latelang mme morago o arabe dipotso tse di e latelang:

"Monna poo, ga a agelwe logora. E ka re gongwe a tlhaga dilo tsa tloga tsa se ka tsa siama. Ke sebatana se se tsomang bosigo le motshegare. Puo e e reng o a kokodietswa e boammarure e le tota. Ga a ka ke a tshwantshiwa le mosadi, nnyaa."
 "Le boboi ga a boi; ka ditlhong tsona re sa bue, di le kgakala nae. Ga a tshabe go dirisana le batho ba le bantsi golo go le gongwe, e bile ba dira tiro e le nngwe fela. Kana fa a le fa o ratana le Lebanang. Mme o direla go tloga a re tlhomolaka dipelo. A tloga a emaema mo tsietsing fa lo batla ditsholofetso tsa lona lotlhe ka nako e le nngwe. A bo a tloga a re o rerilwe kgotsa o loilwe. Ga twe maloba o meditse dipilesi tse di sa tshwanelang go mediwa - dikgakgamatso ruri ka rre ka monna a ntsetse."
 "Nnyaa, ao ke mathata a botshelo. Ga go yo mo botshelong gore dilo di ka go siamela fela tsotlhe. Fa o le motho, o tshela mo lefatsheng, o solofele go nna o lebaganwa ke dingwe tse di maswe. Le gale a re tlogele ao, re bue ka tsa botshelo ka bophara. Rona re letse re na le Lebanang fa a re rerela ka moaparo o mošwa wa marukhu a basadi le go ntsha mebele ga bona. Wena wa re eng ka gona? O go bona go ntse jang? O a go rata kgotsa ga o ise o ke o go ele tlhoko go go akanyetsa sentle?"
 "Nna tota marukhu mo basading ga ke a rate. A ke jo bo ntseng jang kgotsa jang ga ke bo rate, e bile ga ke bo batle. Ke sona se o bonang batho ba latlhela masea mo dinokeng a ise a tsholwe jaana. Motho o a bo a sianetse e bile a gopotse gore o tla nna a sa apare borukhu, jaanong a tlamege go apara mosese jaaka e le tlhologo. A sianetse go ja monate o go tweng o a jewa mo lefatsheng. Batho ba le bantsi fa ba o gopotse ga ba robale e bile ga ba tshela botshelo jo bo iketlileng. Ba tshela botshelo jwa mokgaba, metshameko ya mefuta e e rileng, le ditiro le maduo a tsona. Ga twe ke jwa tlihabologo, jwa nako eno e."

Ikelang tlhoko – N.G.K. moncho

- 3.1 Bolela gore **maina** a a thaletsweng a **dirisitswe jang** mo dipolelong tse di latelang:
- 3.1.1 Rona re letse re na le Lebanang fa a re rerela ka moaparo o mošwa wa marukhu a a basadi. (2)
- 3.1.2 Maloba o meditse dipilesi. (2)
- 3.2 Bopa dipolelo ka mafoko a a latelang go bontsha bokao jo bo farologaneng le jwa temana:
- 3.2.1 dinokeng (2)
- 3.2.2 tshela (2)
- 3.3 Dirisa leemedi **tsona** jaana mo dipolelong:
- 3.3.1 jaaka sediri sa polelo. (2)
- 3.3.2 jaaka thui. (2)

- 3.4 Nopola **mathhopi maakaretsi** a mabedi go tswa mo temaneng. A dirise mo dipolelong tse o di itlhametseng: (4)
- 3.5 Dirisa **matlhalosi** a a latelang mo dipolelong go supa fa o a tihaloganya:
- 3.5.1 kgakala (2)
- 3.5.2 lefatsheng (2)
- 3.6 Dirisa **masupi** a a latelang mo dipolelong tse o di itlhametseng:
- 3.6.1 eno (2)
- 3.6.2 ao (2)
- 3.7 **Mabotsi** a a thaletsweng a dirisiwa fa o batla go itse eng?
- 3.7.1 O go bona go ntse jang? (1)
- 3.7.2 Wena wa re eng ka gona? (1)
- 3.8 Dirisa **makopanyi** a a latelang mo dipolelong tse di tlabosang:
- 3.8.1 gongwe (2)
- 3.8.2 e bile (2)
- 3.9 Kwalolola polelo e e latelang mo **kganetsong**:
- 3.9.1 Nnyaa, ao ke mathata a botshelo. (1)
- 3.10 Neela **makaelagongwe** a mafoko a a latelang:
- 3.10.1 logora (1)
- 3.10.2 tihabologo (1)
- 3.11 Kwalolola **malatodi** a mafoko a a latelang go tswa mo temaneng:
- 3.11.1 maaka (1)
- 3.11.2 bogatlhamelamasisi (1)

MADUO A KAROLO YA C: [35]

PALOGOTLHE: 80